

64. ročník Fyzikálnej olympiády

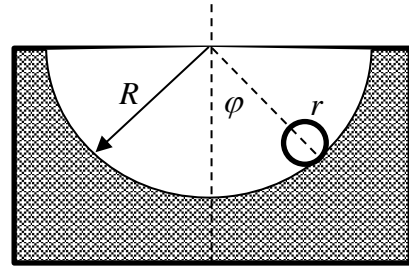
v školskom roku 2022/2023

Kategória B

Krajské kolo – text úloh v maďarskom jazyku

1. Henger a csatornában

Egy $R = 10 \text{ cm}$ belső sugarú hengeres csatornában van egy kis homogén henger, amelynek sugara $r = 10 \text{ mm}$ (B-1 ábra). Amikor a hengert kis φ szöggel kitérítjük az egyensúlyi helyzetéből, majd elengedjük, görgőmozgásba kezd az egyensúlyi helyzete körül.

B-1 ábra

- Határozzák meg a görgő lengéseinek T periódusát, elhanyagolható gördülési ellenállást feltételezve, és azt, hogy a görgő nem csúszik meg!
- Határozzák meg a teljes csillapításig tartó lengések számát, ha kezdetben $\varphi_0 = 5,0^\circ$ -os szöggel térítjük ki a hengert egyensúlyi helyzetéből, és ha a gördülési súrlódás együtthatója $\xi = 0,015 \text{ mm}$!

Megjegyzés: Tegyük fel, hogy a henger súlypontja a csúszda tengelye körül kicsi $\varphi \ll 1$ rad szöggel tér ki a kilengések során. Erre a szögre a $\sin \varphi \approx \varphi$ és $\cos \varphi \approx 1 - \frac{1}{2}\varphi^2$ közelítő összefüggések érvényesek; a henger és a csúszda közötti nyomóerő $F_n \approx mg$ -nek tekinthető. A csúszási súrlódási tényező a görgő teljes mozgása alatt elég nagy ahhoz, hogy a görgő ne csússzon meg a csatornában.

Egy m tömegű és r sugarú henger forgási szimmetriatengelyére számított tehetetlenségi nyomatéka $J = \frac{1}{2} mr^2$.

2. Kondenzátor

A kutatóintézet munkatársai egy új, nemlineáris szigetelőanyagot (nem lineáris dielektrikum) fejlesztettek ki, amely relatív permittivitása függ az elektromos tér intenzitásától:

$$\varepsilon_r = \varepsilon_{r0} \left(1 + \frac{E}{E_0} \right), \text{ ahol } \varepsilon_{r0} = 1,5 \text{ és } E_0 = 100 \text{ kV} \cdot \text{m}^{-1} \quad (*)$$

Párhuzamos fémlektrodákból két kondenzátort készítettek. Az elektródák (fegyverzetek) területe egyenként $S = 100 \text{ cm}^2$ és az elektródák közötti távolság $d = 0,10 \text{ mm}$. Az első kondenzátor részében levegő volt, a második részét pedig az új dielektrikummal töltötték ki.

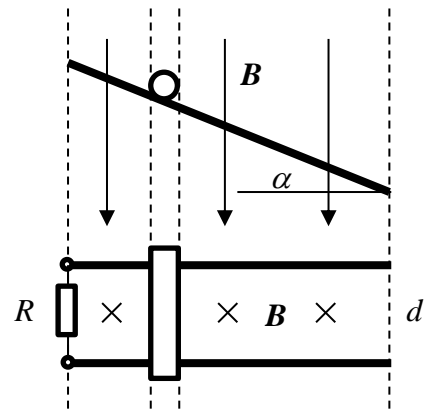
- A két kondenzátort sorba (sorosan) kapcsolták, és az $U_0 = 12 \text{ V}$ feszültségű áramforráshoz csatlakoztatták. Határozzák meg az egyes kondenzátorokon állandósult U_1 és U_2 feszültségeket!
- Mekkora W munkát végzett az áramforrás a kondenzátorrendszer csatlakoztatása után?
- Határozzák meg a töltött kondenzátorok E energiáját, és magyarázzák meg a W és E értékek közötti különbséget!

A vákuum permittivitása $\varepsilon_0 = 8,85 \times 10^{-12} \text{ F} \cdot \text{m}^{-1}$.

3. Sínen gördülő henger mágneses térben

Két párhuzamos elektromosan vezető sín van egy mágneses térben. A mágneses tér indukciója $B = 2,0 \text{ T}$ és függőlegesen lefelé irányul. A sín pár síkja $\alpha = 10^\circ$ -os szöget zár a vízszintes síkkal, a sínek közti távolság $d = 15 \text{ cm}$. A síneket egy $R = 1,2 \Omega$ ellenállású rezisztor köti össze a felső végükön (B–2 ábra).

Egy $m = 26 \text{ g}$ tömegű és $r = 2,5 \text{ mm}$ sugarú hengert helyeztek a sínek felső végére, majd elengedték. A henger, a síneken, gördülő mozgással (csúszás nélkül) kezdett gurulni, merőlegesen a sínek irányára. Az elrendezés oldal- és felülnézetből is látható a B–2 ábrán.

B–2 ábra

- Rajzolják át megfelelően az ábrát, jelöljék meg benne a hengerre ható összes erőt, és nevezzék meg az egyes erőket!
- Bizonyítsák be, hogy egy bizonyos idő elteltével a henger mozgása egyenletes mozgássá válik – határozzák meg ennek az egyenletes mozgásnak a v_0 sebességét!
- Határozzák meg a görgő haladó mozgásának kezdeti a_0 gyorsulását! Mennyi idő elteltével (τ) érné el a henger az állandó v_0 sebességet, ha egész idő alatt a_0 gyorsulással mozogna, és mekkora s_0 hosszúságú utat tenne meg ez alatt!

A sínek és a henger elektromos ellenállása nagyon kicsi az R ellenálláshoz képest.

A gravitációs gyorsulás $g = 9,81 \text{ m} \cdot \text{s}^{-2}$. Egy m tömegű és r sugarú henger forgási szimmetriatengelyére számított tehetetlenségi nyomatéka $J = \frac{1}{2}mr^2$.

4. Az inga és optikai lencse

Egy kis izzó az $L = 2,5 \text{ m}$ hosszúságú vékony vezetőekre van felfüggesztve. Az izzó $H = 70 \text{ cm}$ magasságban van az asztal vízszintes felülete felett.

- Két objektív áll a rendelkezésünkre, az első fókusz távolsága $f_1 = 15 \text{ cm}$ a másodiké $f_2 = 20 \text{ cm}$. Határozzák meg mekkora h magasságban kell az asztal felett lennie az első ill. a második lencsének, hogy éles képet képezzen le az izzóról az asztallapra, miközben az optikai tengelye függőlegesen és áthalad az izzó felfüggesztési pontján.
- Rajzolja le, az egyensúlyi helyzetéből kissé kitérített izzó esetében, a sugarak útját az izzótól az asztalra leképezett éles képig – az a) részfeladatban kiszámított adatokra!

A villanykörtének vízszintes irányban enyhe lendületet adunk, így az $x_m = 20 \text{ mm}$ amplitúdóval lengeni kezd az egyensúlyi helyzete körül.

- Határozzák meg az izzó lengésének T periódusát!
- Határozzák meg az asztalra leképezett izzó képének maximális v_{0m} sebességét, valamint a kép mozgásirányát az izzó mozgásirányához viszonyítva, az egyes esetekre!

Tételezzék fel, hogy az izzó, mint matematikai inga leng! A lencséről tételezzék fel, hogy vékonyak. A gravitációs gyorsulás $g = 9,81 \text{ m} \cdot \text{s}^{-2}$.

